

Семінарське заняття 5

Тема: Прогнозування основних напрямків соціально-політичного розвитку країни

План

1. Політична система суспільства та її інститути як провідний об'єкт політичного прогнозування.
2. Прогнозування політичних ризиків.
3. Прогнозування у сфері політичних конфліктів.
4. Вивчення громадської думки у прогностичних дослідженнях. Прогнозування у виборчих процесах.

□ **Ключові поняття:** політична система, політичний ризик, управління ризиком, політичний конфлікт, громадська думка, екзит-пол

& Методичні рекомендації

Г Проблемна ситуація, що стоїть перед студентами при підготовці **першого питання**, полягає у формуванні цілісного уявлення про політичну систему суспільства як базовий об'єкт політичного прогнозування, аналізі її елементного складу та структурно-функціональних зв'язків між її компонентами. В цьому контексті слід звернути увагу і на дослідження стану влади, визначення критеріїв ефективності механізму її здійснення в рамках політичного управління. Суттєве пізнавальне значення щодо формування у студентів аналітико-прогностичного мислення має вирішення і таких завдань семінарського заняття (за бажанням студентів кожне з них можна представити у вигляді доповіді): загальний аналіз і прогноз зміни характерних рис політичної системи; аналіз і прогноз характеру взаємодії партійної та політичної систем; дослідження та прогноз характеру взаємодії світоглядної та політичної систем; дослідження і прогноз характеру взаємодії політичної та соціальної систем. Студенти мусять спробувати встановити сукупність факторів, що визначають адекватність існуючої політичної системи України та прогноз її розвитку. Доцільно розглянути особливості взаємодії бізнесу та влади в умовах політичної системи України, яка перебуває у стані трансформації. З'ясовуючи питання прогнозування розвитку політичної системи, варто зупинитись і на проблемі її вдосконалення, переходу від авторитаризму до демократичних принципів, пошуку шляхів оптимізації відносин між владною елітою та суспільством, між центром та регіонами, між партіями-лідерами виборчих кампаній та партіями-аутсайдерами тощо. Також необхідно торкнутися питання підготовки політичних рішень, аналізу та прогнозування їхніх можливих наслідків, інформаційно-аналітичної

підтримки під час реалізації та прогностичних можливостей сучасної інформаційно-комунікативної системи. У підсумку студентам слід акцентувати увагу на стадії розробки прогнозу розвитку політичної системи суспільства, і в цьому аспекті слушним буде застосування моделі, запропонованої групою українських авторів під керівництвом С.Телешуна.

Г Підготовка другого питання актуалізує проблему вивчення феномену ризику у політичній сфері суспільства. Необхідність прогнозування політичного ризику пояснюється тим, що для успішного розвитку будь-якої соціально-політичної системи необхідні низка умов, основними з яких є визначення політичних цілей; розробка і реалізація політичних рішень; пошук та мобілізація необхідних ресурсів для їх досягнення. Політичний ризик є непереборним елементом будь-якого політичного процесу, прийняття політичного рішення будь-якого рівня. В сучасній науці існують різні підходи щодо розуміння політичного ризику, у з'ясуванні яких полягає завдання студентів. Доцільно в цьому контексті звернутися, наприклад, до напрацювань таких авторів як Л.Мієрін, І.Подколзіна, Н.Хохлов. Далі студенти мають надати характеристику основних факторів, що визначають політичний ризик (суперечливість політичної ситуації, альтернативність варіантів рішення, невизначеність, недостатня раціональність політики тощо). Слід навести і класифікації ризиків (передбачувані і непередбачувані, «чисті» та «ділові» ризики, макро- та мікроризики, екстралегальний і легально-урядовий та інші). Для більш глибокого розуміння природи політичного ризику необхідно також проаналізувати його симптоми: рівень суспільних заворушень, стабільність/нестабільність уряду, політичний плюралізм, ступінь етнічних і релігійних протиріч, стиль мислення осіб, що приймають рішення, роль примусу при утриманні влади, вплив ззовні, антиконституційні дії та соціальні конфлікти. Зважаючи на те, що сучасна ризикологія розробила чимало методів оптимізації політичного ризику, методик його визначення та оцінки, студентам потрібно вивчити провідні з них, що найчастіше використовуються в політичному управлінні. Так, є сенс звернути увагу на методики У.Роува, Г.Отвея, модель Ховарда К.Джонса «Внутрішній розвиток – національна влада», модель національної схильності до експропріації Г.Кнудсена, модель журналу «The Economist», модель «BERI» (див. додаток В) тощо. Студентам пропонується оцінити ступінь ризику України за останньою методикою. Підсумовуючи відповідь на друге питання семінару, необхідно розкрити цикл управління ризиком, висловити свої міркування з приводу того, як в нашій державі вирішується ця проблема.

Г Підготовка третього питання передбачає аналіз політичного конфлікту як можливого об'єкта політичного прогнозування. З цього приводу студентам необхідно актуалізувати свої знання, отримані під час вивчення курсу «Політична конфліктологія», а саме дати аналіз феномену

політичного конфлікту, осмислення культурних, історичних, соціально-економічних і політичних передумов виникнення конфліктів в політичній сфері суспільства. Слід звернути увагу на необхідність моніторингу показників небезпеки виникнення політичного конфлікту або його протікання в латентній стадії, серед яких відзначити, передусім, активізацію національних рухів, налаштованих на безкомпромісне вирішення своїх об'єктивно назрілих проблем або суб'єктивно визначених інтересів; наявність певних політичних сил, що виступають ініціаторами і організаторами акцій протесту інформаційна кампанія з елементами агресивної риторики на адресу опонентів; спонтанна міграція; абсентеїзм, протестні варіанти голосування тощо. З'ясовуючи механізми запобігання конфліктам засобом прогнозування, студенти мають визначити, що повинно складати інформаційно-джерельну базу вивчення конфлікту. Доречно переглянути, наприклад, щорічний звіт Інституту соціології НАНУ «Українське суспільство 1992-2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг», де пропонується ціла низка моніторингових статистичних і аналітичних матеріалів щодо вивчення громадської думки з приводу певних питань. Тож, студентам необхідно на основі цих даних (можливо, й інших, знайдених ними самостійно) зробити власний прогностичний аналіз політичної ситуації в Україні на предмет виявлення конфліктогенних факторів чи симптомів виникнення конфлікту, запропонувати певні рекомендації щодо призупинення ескалації конфлікту, реалізації превентивних заходів, застосування переговорного інструментарію тощо. У підсумку необхідно представити можливий план/схему/алгоритм вивчення конфлікту як об'єкта політичного прогнозування.

Г У четвертому питанні необхідно зосередитись на аналізі громадської думки як стану масової свідомості, як соціального інституту суспільства, на визначенні прогностичного впливу громадської думки на прийняття важливих політичних рішень, планування, проектування, організацію та проведення виборчої кампанії. Це питання логічно пов'язане з попередніми. В контексті його розкриття варто, насамперед, визначити, що представляє собою феномен громадської думки, які функції воно виконує, яку роль воно відіграє в соціально-політичному житті суспільства. Наразі, як відзначають спеціалісти з політичної соціології, існує проблема ідентифікації громадської думки, тобто пошуку тих критеріїв, які дозволяють віднести ті або інші судження саме до громадської думки, та проблема ефективної фіксації, «замірів» громадської думки. Як наслідок, результати прикладних політичних досліджень часто-густо не відображують об'єктивної дійсності, отже можливі великі похибки і фундаментальні помилки під час прийняття політичних рішень. Тож, студентам обов'язково потрібно окреслити спектр протиріч і складностей у вивченні громадської думки. Науково-теоретичне уявлення про громадську

думку буде неповним, якщо не звернути увагу на референдуми та вибори, як своєрідні «різновиди» опитування громадської думки. Тому необхідно узагальнено надати характеристику цим ключовим аспектам політичної діяльності, визначити роль громадської думки під час проведення референдумів і виборів. Доцільно представити історичний досвід Інституту Геллапа щодо організації опитування американців під час прогнозування ходу виборчих кампаній у 40-х р.р. ХХст., розкрити сутність «поливальниці Геллапа» (система питань-фільтрів) та її модифікований варіант В.Оссовського, який врахував не тільки інформованість, але й рівень компетентності громадської думки. Питання аналізу перебігу виборчої кампанії та прогнозування її результатів досить докладно розкрито В.Полтораком в його роботі «Соціологія громадської думки», де автор представив власну методіку прогнозування, тому студентам пропонується ознайомитися з відповідним розділом цього навчального посібника. Підсумовуючи розкриття четвертого питання семінару, необхідно представити власні рекомендації щодо оптимізації методик вивчення громадської думки, максимізації їх прогностичного потенціалу.

? Теми рефератів

1. Політична система суспільства як об'єкт політичного прогнозування.
2. Застосування теорії модернізації у політичному прогнозуванні.
3. Прогностичні методи оцінки політичного ризику.
4. Прогнозування міжнародних конфліктів як чинник глобальної стабільності.
5. Переговорний процес і дипломатія у прогнозуванні результатів і наслідків політичного конфлікту.
6. Громадська думка в процесі прогнозування результатів виборів.
7. Прогностичний потенціал екзит-полів у підведенні підсумків виборчої кампанії.

Питання для самоконтролю

1. Визначте поняття «політична система суспільства».
2. Які особливості взаємодії бізнесу та влади існують в умовах сучасної політичної системи України?
3. Які моделі прийняття політичних рішень використовуються в сучасній управлінській практиці?
4. Назвіть стадії розробки прогнозу розвитку політичної системи суспільства.
5. Як розуміється поняття «політичний ризик» в сучасній ризикології?
6. Які фактори і симптоми політичного ризику ви можете визначити?

7. Які моделі аналізу і оцінки політичного ризику вам відомі? Охарактеризуйте будь-яку на ваш розсуд.
8. Розкрийте сутність політичного конфлікту. Які фактори впливають на його виникнення та розгортання?
9. Які методи прогнозування довели свою ефективність щодо попередження та запобігання ескалації політичного конфлікту?
10. Представте послідовність аналізу конфлікту як об'єкта політичного прогнозування.
11. Дайте визначення поняття «громадська думка».
12. Які функції і яку роль виконує громадська думка в суспільно-політичному житті країни?
13. Які проблеми виникають під час вивчення громадської думки?
14. Як впливає вивчення громадської думки на прогнозування напрямів суспільно-політичного розвитку країни?
15. Проаналізуйте досвід Інституту Геллапа у прогнозуванні результатів виборчих кампаній.
16. Розкрийте методiku прогнозування результатів виборів, запропоновану В.Полтораком.

Питання для дискусії

1. На вашу думку, які існують шляхи оптимізації відносин між владною елітою та суспільством на сучасному етапі реформування політичної системи України?
2. Як ви вважаєте, які фактори та симптоми ризику можна визначити для України на сучасному етапі її розвитку? Як можливо спрогнозувати перебіг подальшого розвитку політичної ситуації, ґрунтуючись на виявленій інформації?
3. Чи відрізняється сприйняття ризиків для своєї держави (зокрема, України) різними верствами населення? Відповідь аргументуйте.
4. Які, на ваш погляд, фактори більше, ніж інші провають виникнення політичних конфліктів? Зробіть прогностичний аналіз політичної ситуації в Україні на предмет виявлення конфліктогенів.
5. Наведіть аргументи «за» і «проти» щодо використання громадської думки в якості суб'єкта управління суспільно-політичними процесами.
6. На вашу думку, чи існує ефект маніпуляції під час використання певних методик прогнозування перебігу виборчих кампаній та їх результатів? Відповідь аргументуйте.

“Література

1. Ахременко А.С. Политический анализ и прогнозирование: учеб. пос. – М.: Гардарики, 2006. – 333с.

2. Буянов В.П., Кирсанов К.А., Михайлов Л.М. Рискология (управление рисками): Учебное пособие. – 2-е изд., испр. и доп. / В.П. Буянов, К.А. Кирсанов, Л.М. Михайлов – М.: Издательство «Экзамен», 2003. – 384с.
3. Ващенко К. Врахування громадської думки при складанні політичного прогнозу в сучасних українських реаліях // Вісник СевДТУ. Вип. 91: Політологія: зб. наук. пр. – Севастополь: Вид-во СевНТУ, 2008. – С. 86-89. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vsntu/2008_2009/91-SevNTU/91-17.pdf
4. Глобальные конфликты нового и новейшего времени. Учебное пособие / Под ред. проф. Н.В. Паниной. – М.: Моск. гос. ин-т электроники и математики, 2005. – 117с.
5. Горбатенко В.П. Політичне прогнозування: теорія, методологія, практика. – К.: Генеза, 2006. – 400с.
6. Краснов Б.И., Авцинова Г.И., Сосина И.А. Политический анализ, прогноз, технологии. Уч. пос. под общ. ред. В.И.Жукова. – М., 2002. – 250с.
7. Ольшанский Д.В. Политический PR. – СПб.: Питер, 2003. – 544с.
8. Политическая конфликтология: Учебное пособие / Под ред. С.Ланцова. – СПб: Питер, 2008. – 319с.
9. Полтораки В.А. Социология общественного мнения: Уч. пос. – К. – Днепропетровск: Центр «СОЦИОПОЛИС» – Изд-во «Арт-Пресс», 2000. – 264с.
10. Тертичка В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 750с.
11. Українське суспільство 1992–2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д.ек.н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2013. – 566 с.